

Hoe Oranjegezind waren de taalminnaren?

ELS WITTE

Omdat in de Vlaamse literatoren – ze gingen als taalminnaren de geschiedenis in – de grondleggers van de Vlaamse beweging worden erkend, is er in de historiografie al heel wat aandacht naar hen gegaan. Ze zijn immers de eersten die zich afzetten tegen de verfransende invloed van het onafhankelijke België en in menig opzicht hebben ze de Vlaamse beweging een inhoud meegegeven die deze heel de 19de eeuw zou behouden en verdiepen. In het jonge België speelden de orangisten echter ook een vrij belangrijke rol. Welke impact dit orangisme op de taalminnaren heeft uitgeoefend, is dan ook een relevante vraag, temeer omdat we nu pas beschikken over een monografie, waarin de beweging wordt geanalyseerd die zich bijna twintig jaar lang tegen de revolutie van 1830 heeft verzet en de terugkeer naar het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden onder de Oranjedynastie hardnekkig nastreefde.¹ In deze bijdrage onderzoeken we eerst hoe de band tussen flamingantisme en orangisme in de historiografie werd benaderd, om vervolgens op basis van deze studie de banden van de taalminnaren met het orangisme in een nieuw daglicht te plaatsen.

DE HISTORIOGRAFISCHE INVALSHOEKEN

De historiografen van de Vlaamse beweging laten de wetenschappelijke productie gewoonlijk en volkomen terecht beginnen in de onmiddellijke naoorlogse periode, als vakhistorici zich over de problematiek gaan buigen.² Hoe keken die eerste au-

1. E. Witte, *Het verloren koninkrijk. Het harde verzet van de Belgische orangisten tegen de revolutie (1828-1850)*, Antwerpen, 2014.
2. J. Tollebeek, *Historiografie*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, pp. 117-171; Br. De Wever, *De geschiedschrijving van de Vlaamse beweging*, in: G. Deneckere & Br. De Wever (red.), *Geschiedenis maken. Liber Amicorum Herman Balthazar*, Gent, 2003, pp. 129-145; H. Van Velthoven, *De historiografie over de Vlaamse beweging: ideeëngeschiedenis, machtsstrijd, natievorming*, in: G. Vanthemsche, M. De Metsenaere & J.Cl. Burgelman (eds.), *De tuin van heden. Dertig jaar wetenschappelijk onderzoek over de hedendaagse Belgische samenleving. Een bundel studies aangeboden aan Professor Els Witte naar aanleiding van haar emeritaat*, Brussel, 2007, pp. 233-263; Br. De Wever, *The Flemish movement and Flemish nationalism: instruments, historiography and debates*, in: *Studies on National Movements*, nr. 1, 2013, pp. 50-80.

teurs van de Vlaamse beweging naar de band tussen orangisme en flamingantisme? Aan de ULB is Jean Stengers één van de eersten die aan het orangisme apart aandacht schenkt. Hij doet dat in de nationalistische, reductionistische lijn van Henri Pirenne: het gaat niet om een belangrijke beweging en naar de flamingantische orangisten moet al helemaal geen aandacht gaan. Ze zijn slechts met een handvol en kunnen dus overgeslagen worden.³ Twee decennia later schrijft Eliane Gubin, een leerlinge van Stengers, een uitstekend werk over de vroege Vlaamse beweging in Brussel, maar in aansluitende artikels stelt ze dat er tussen het flamingantisme en het orangisme nauwelijks banden zijn en men de taalminnaren ten onrechte “*des orangistes flamands*” noemt.⁴ Een andere pionier van de Vlaamse beweging, Lode Wils, ontkent hun bestaan niet en kent hen zelfs een zekere rol toe, maar hij is zo druk doende met zijn analyse van de taalminnaren als flamingantische patriotten die de katholieke beweging opzoeken en versterken, dat de liberalere orangisten er maar bekaaid van afkomen. Het flamingantisme is volgens Wils ook geen voortzetting van het Nederlandse nationale denken; het enthousiasme voor de Belgische onafhankelijkheid deed de Vlaamse beweging veeleer ontstaan. Het orangisme is voor hem trouwens vooral een zaak van zakenlieden en niet van Vlaamse literatoren.⁵

Van de hand van Maurits De Vroede verschijnen de eerste artikels waarin het thema op basis van bronnenonderzoek en literatuur uitvoeriger wordt behandeld. Hij toont aan dat het om meer dan een handvol literatoren gaat en er wel degelijk van een band met het orangisme sprake is.⁶ Zoals dit voor meerdere ideologische aspecten van de Vlaamse beweging het geval is, is Elias' ideeëngeschiedenis ook voor dit onderwerp van belang. Elias onderscheidt in het jonge België namelijk drie groepen in de Vlaamse beweging: een traditioneel katholieke die Belgisch denkt, een liberale Vlaams-Belgische die vooral in Antwerpen actief is en een

3. J. Stengers, *Sentiment national, sentiment orangiste et sentiment français à l'aube de notre indépendance*, in: *Revue belge de philologie et d'histoire. Belgisch tijdschrift voor filologie en geschiedenis*, jg. 29, 1951, nr. 1, p. 71.
4. E. Gubin, *Bruxelles au XIXe siècle: berceau d'un flamingantisme démocratique (1840-1873)*, Brussel, 1979, p. 33; E. Gubin, *Flamingantisme et patriotisme en Belgique au 19e siècle*, in: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, nr. 95, 1982, p. 562; E. Gubin, *Nationalité politique et nationalité linguistique: l'attitude du mouvement flamand à l'égard des Pays-Bas, 1830-1860*, in: *Colloquium over de geschiedenis van de Belgisch-Nederlandse betrekkingen tussen 1815 en 1945*, Gent, 1982, p. 351.
5. J. Tollebeek, *Historiografie*, in: *NEVB [...]*, p. 122; J. Dedeurwaerder, *Historiografie van de Vlaamse beweging*, in: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, (EVB)*, Tielt, 1973, p. 670. Zie bijvoorbeeld: L. Wils, *Honderd jaar Vlaamse beweging. Deel 1. Geschiedenis van het Davidsfonds tot 1914*, Leuven, 1977, p. 22; L. Wils, *Natievorming*, in: *NEVB [...]*, p. 2141.
6. M. De Vroede, *Het orangisme en de Vlaamse beweging*, in: *Nieuw Vlaams Tijdschrift*, 1948, pp. 964-995; M. De Vroede, *Noord en Zuid na 1830. Het orangisme en de Grootnederlandse beweging beïnvloed door de Hollandse reacties op de Belgische Omwenteling*, in: *Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden*, jg. 12, 1958, nr. 4, pp. 285-308.

Vlaamse orangistische groep die Nederlands denkt en vooral in Gent is gevestigd. Daarmee introduceert hij de sindsdien klassiek geworden opdeling in een Gentse en Antwerpse groep. Een tweedeling die door zowat alle historici wordt overgenomen.⁷ Deze visie treft men trouwens ook aan in de syntheses van A. Willemsen in *Twintig Eeuwen Vlaanderen* en in de (oude) *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (EVB)*. Voor Gent heeft R. Van Eenoo het in diezelfde *Encyclopedie* eveneens over “in hun hart orangistische taalminnaren”.⁸ Twee decennia later wordt in de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)* het thema verder uitgewerkt. Nu wordt voor het eerst het lemma ‘orangisme’ opgenomen, waarin L. François de orangistische flaminganten verheft tot één van de drie groepen die het Belgische orangisme telt en waarin hij ingaat op kenmerken die voordien onopgemerkt bleven. In de biografische notities is er voortaan ook aandacht voor de band met het orangisme. In die notities merkt men dat er ondertussen veel meer gegevens uit bronnenpublicaties voorhanden zijn. Vooral A. Deprez is ter zake bedrijvig.⁹

Sinds het verschijnen van de *NEVB* is het vrij stil geworden op het onderzoeksterrein. Er worden nog wel biografieën gepubliceerd waarin de problematiek hernomen of beter uitgewerkt wordt. We denken aan boeken en artikels over J.F. Willems en A. Bergmann terwijl er in de literatuurgeschiedenissen ook plaats geruimd wordt voor de politieke attitudes van taalminnaren en het werk van J. Weijermars nieuwe inzichten verschaft in de wijze waarop de basis voor hun orangisme tijdens het Verenigd Koninkrijk wordt gelegd.¹⁰ Kortom, er is al heel wat verschenen over het thema, zodat men zich terecht de vraag kan stellen of er in dit artikel nog veel aan kan worden toegevoegd. Wat de feitelijke gegevens betreft, is

7. H. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte 1780-1914. Deel 2. Van de taal- en letterkundige hernieuwing naar een politieke beweging, 1830-1859*, Antwerpen, 1971, pp. 8-9, 116-117 en 156-157.
8. A. Willemsen, *De Vlaamse beweging. I. Van 1830 tot 1914*, in: *Twintig Eeuwen Vlaanderen, deel 4*, Hasselt, 1974, pp. 12-82; A. Willemsen, *Beknopte geschiedenis van de Vlaamse beweging*, in: *EVB [...]*, pp. 18-19; R. Van Eenoo, *Gent*, in: *EVB [...]*, p. 570.
9. L. François, *Orangisme*, in: *NEVB [...]*, p. 2355; J. Dedeurwaerder, *Historiografie van de Vlaamse beweging*, in: *EVB [...]*, p. 668.
10. L. Stynen, *De taal was gans het volk. Biografie Anton Bergmann*, Antwerpen, 2006; L. Stynen, *Jan Frans Willems. Vader van de Vlaamse Beweging*, Antwerpen, 2012; J. Pauwels, Voorzeggingen van de Heylige Hildegarde, omtrent de Belgische Omwenteling: een teksteditie, een filologengrap en een orangistisch pamflet door Jan Frans Willems, in: *Bijdragen tot de Geschiedenis*, jg. 87, 2004, nr. 1-2, pp. 323-336; J. Pauwels, *De scheiding der geesten? De Nederlandse taal en letterkunde en de Belgische omwenteling*, in: F. Judo & S. Van de Perre (red.), *De prijs van de Scheiding. Het uiteenvallen van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, 1830-1839*, Antwerpen, 2007, pp. 67-84; P. Couttenier, *Literatuur en Vlaamse beweging*, in: *NEVB [...]*, pp. 1942-1945; E. Witte, *De 19de eeuwse literator en de maatschappelijk-politieke aspecten van zijn tijd*, in: A. Deprez e.a. (red.), *Hoofdstukken uit de geschiedenis van de Vlaamse letterkunde in de negentiende eeuw*, Gent, 2003, pp. 1-92; J. Weijermars, *Stiefbroeders. De Zuid-Nederlandse literatuur en het literaire bedrijf in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, 1814-1834*, Antwerpen, 2012.

Jan Frans Willems, in: J. Crick, *Bij de herdenking van Jan-Frans Willems, vader der Vlaamsche Beweging*, Gent, 1943. [ADV, VB 1812]

dat inderdaad niet het geval. Maar al deze bijdragen hebben één gemeenschappelijk kenmerk: wegens het gebrek aan een geschiedenis van het orangisme kunnen ze de orangistische taalminnaren niet goed in een groter geheel plaatsen. De meeste auteurs weten dit en betreuren het, maar daar blijft het bij. Met de publicatie van *Het Verloren Koninkrijk*, is deze handicap goeddeels weggewerkt en kan de globale context beter worden aangegeven. Dat is dan ook de bedoeling van deze bijdrage.

DE TAALMINNAREN EN DE VORMING VAN DE ORANGISTISCHE BEWEGING

Als we ermee rekening houden dat in de betrokken periode slechts een heel klein percentage van de bevolking politiek kan participeren, dan is een oppositiebeweging van ettelijke duizenden aanhangers, verspreid over zowat alle stedelijke centra van Vlaanderen en Wallonië, helemaal niet marginaal, zeker niet als we weten dat dit orangisme hoofdzakelijk een beweging is die haar oorsprong in de regeringsgetrouwe zuidelijke elite uit het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden vindt. In elk segment van de vroegere elite komen we deze orangisten dan ook tegen. De adel en vooral de hoogadelijke families domineren, terwijl ook de voormalige juridische en bestuurselite heel centraal staan. Officieren, journalisten, publicisten en andere intellectuelen, geestelijken, vrijmetselaars en beoefenaars van vrije beroepen zijn aanwezig. De economische elite had voor 1830 aan de zijde van de koning gestaan. Ook na september 1830 blijft ze hem trouw, meer zelfs, een groot aantal leidinggevende figuren komen uit de kringen van de financiële, commerciële en industriële instellingen die Willem I ten behoeve van zijn interventiepolitiek had opgericht. Het engagement van al deze orangisten vertoont uiteraard verschillen. Een aantal slaat in 1830-1831 op de vlucht of trekt zich terug uit het politieke leven, anderen kunnen zich niet veroorloven hun baan te verliezen en zijn slechts achter de schermen actief. De beweging wordt dus vooral gedragen door een honderdtal leiders, samen met talrijke militanten en meerdere duizenden participanten en sympathisanten. Zij zetten de strijd voor het herstel van het koninkrijk voort, gaan al vanaf 1830 aan de slag, bouwen lokale netwerken uit en zorgen ook voor hun overkoepeling en voor hun band met Den Haag. Tot 1835 is de dynamiek en de veerkracht van de beweging bijzonder sterk, maar nog tot midden 1839 – als Willem I het Verdrag van de 24 Artikelen met België ratificeert – zet de meerderheid de strijd voort, terwijl de groep onverzettelijken pas in 1848-1849 het gevecht staakt.¹¹

In welke groepen van de beweging treffen we de orangistische taalminnaren aan? Wegens de lagere sociale positie van de meeste literatoren, is het niet verwonderlijk dat ze in de hogere *establishment*-kringen nauwelijks aanwezig zijn of zelfs helemaal ontbreken. Jonkheer Philip Blommaert komt uit een adellijk

11. Voor de hoofdkenmerken van de beweging verwijzen we naar de hoofdstukken 4 en 5 van E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 227-354.

orangistisch milieu en ook familieleden van de veel jongere Jules de Saint Genois des Mottes hebben banden met katholieke legitimistische orangisten.¹² Maar veel verder reiken de bijdragen aan deze groep niet. Slechts in uitzonderlijke gevallen behoren Oranjegezinde taalminnaren tot de hogere bestuurs- of politieke elite. Ja, de literair actieve Jan Baptist Cannaert is raadsheer bij het Brusselse gerechtshof en een volgeling van minister Van Maanen, Karel Vervier is lid van de Provinciale Staten en Charles Van Hulthem zetelt in de Staten Generaal, maar ministers, gouverneurs of andere parlementsleden en typische *establishment*-figuren komen we in hun groep niet tegen. Belastingontvangers, substituten, vrederechters en griffiers zijn talrijker. In het officierenkorps, dat ook heel wat adellijke telgen telt en een stevige pijler van de beweging vormt, vinden we hen evenmin terug. Ferdinand Snellaert krijgt in Utrecht weliswaar een opleiding als gezondheidsofficier, dient zoals zijn contract het voorschrijft tot 1834 in het Nederlandse leger, haalt aan de Gentse universiteit zijn aanvullend geneesherendiploma en vestigt er zich als arts.¹³ Dun gezaaid zijn ook de leden uit de vorstgetrouwe vrijmetselarij. Vervier is in Gent zowat de enige actieve maçon en dit terwijl de helft van de loges zich van België afwenden. In de zo numeriek sterke economische elite hoort dan weer geen enkele literator thuis.

In de intelligentsia vinden we begrijpelijkerwijs de meest markante voorbeelden. Zo behoort Egidius Cornelissen als secretaris-generaal van de Gentse universiteit en Academielid tot de wereld van de geleerden en dat is zeker ook het geval voor de briljante intellectueel Van Hulthem en voor de professor-medicus en Gentse rector Jacob Kesteloot. Dat verschillende Noord-Nederlandse professoren via hun leerstoelen invloed uitoefenen op sommige van hun studenten en van hen voorstanders van het koninkrijk maken, is voldoende gekend. G. Meyer, L. Visschers, J. Schrant en J. Kinker staan op die manier in voor de vorming van groepjes Nederlandsgezinde intellectuelen. In de genootschappen waarin de literaire en de bestuurselite verenigd zijn, wordt in dezelfde geest gewerkt. Concordia in Brussel, Regat in Gent en het Brugse genootschap zijn er voorbeelden van, maar ook sommige rederijderskamers vervullen nagenoeg dezelfde functie. De onderwijswereld, sterk ondersteund door de regering en de Lierse normaalschool onder leiding van Bernard Schreuder, zorgt eveneens voor adepten. Onder orangistische taalminnaren treffen we meerdere leraren en elite-onderwijzers aan, evenals actieven in de onderwijscommissies. Auteurs van hand- en leerboeken, evenals een paar uitgevers, drukkers en boekhandelaren horen ook in de groep thuis.¹⁴

12. A. Deprez, *Blommaert, jonkheer Philip M.*, in: *NEVB [...]*, p. 515; Edouard de Saint Genois staat vermeld op de intekenlijsten voor generaal Chassé in 1833: Den Haag, Nationaal Archief, Staatssecretarie en Kabinet van de Koning, 6165.

13. A. Deprez, *De jonge Snellaert (1809-1838)*, Gent, 1970, pp. 97-100.

14. E. Witte, *De zuidelijke elite aan de vooravond van de revolutie*, in: *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 77-88.

De basis van de groep Oranjegezinde literatoren is dus zonder meer voor 1830 gelegd maar groeit ook na 1830 verder aan met jongeren en nieuwkomers, waardoor het al vlug duidelijk wordt dat het niet om een handvol aanhangers gaat, maar om verscheidene tientallen.¹⁵ Gent is bovendien lang niet het enige centrum. De Gentse kring trekt inderdaad heel wat literair actieven uit de eigen stad aan en ook uit de omgeving, zodat relatief sterke verenigingen er zich kunnen ontwikkelen. Maar in het naburige orangistische Eeklo tekent zich ook een kern af, met een figuur als vrederechter Pieter Ecrivisse. Antwerpen kent bovendien niet enkel belgicisten onder de literatoren. Leraar Jan Verspreeuwen is blijkbaar nadrukkelijk een centrale figuur. Lier sluit bij Antwerpen aan maar vormt ook een eigen kern, met dichters als Willem Avontroodt, J. Wouters en Georges Bergmann jr. In Brussel blijft de orangistische rederijderskamer De Wijngaard verder bestaan. Michiel Van der Voort is er lid van, terwijl in de hoofdstad ook Johan Dautzenberg, de huisleraar van de adjudant van de prins van Oranje, er verblijft en hoofdonderwijzer J. Pieterz er nog steeds lesgeeft. West-Vlaanderen kent zelfs meerdere kleine centra. In Brugge blijft leraar J.A. De Jonghe actief. Notaris Charles Robaeyns en Maria Doolaeghe houden het vuur in Diksmuide brandende, Frans Blicck is in Roeselare bedrijvig en in Tielt treedt ambtenaar Constant Van den Berghe als spilfiguur op.

Juist omdat de meesten niet tot de top van de zuidelijke regeringsgetrouwe elite behoren, worden ze door de band ook niet het slachtoffer van fysieke aanvallen op henzelf of hun bezittingen, noch van ruwe afzettingen, brutale ontslagen, verplichte adhesies en op-pensioen-stellingen of andere harde epuratiemaatregelen vanwege de revolutionairen.¹⁶ We kennen dan ook maar enkele gevallen. Als betrokkenen bij de geviseerde persprocessen blijft Canaert niet langer magistraat. Van Hulthem verliest ook zijn baan. De uitgever J. Sacré verhuist van Aalst naar Brussel en wordt er als orangistische drukker aangevallen en gevangengenomen. De Lierse stadssecretaris Avontroodt wordt als Oranje-getrouwe afgezet en moet het voortaan met een klein pensioen stellen. Onder de onderwijzers bevinden zich eveneens een aantal publicisten van wie de revolutionairen niet meer moeten

15. Op basis van gegevens over hun literaire bedrijvigheid en hun orangisme, vermeld in de biografische notities van de *EVV*, de *NEVB*, het *Nationaal Biografisch Woordenboek (NBW)* en verschillende bronnenpublicaties heb ik de volgende alfabetische lijst kunnen samenstellen: W. Avontroodt, G. Bergmann jr., F. Blicck, Ph. Blommaert, K. Broeckart, J.B. Canaert, P.J. Cuelemans, E.N. Cornelissen, J. Dautzenberg, E. Degerickx, J.A. De Jonghe, L. De Potter, V. Delecourt, L. D'Hulster, G. Dodd, M. Doolaeghe, P. Ecrivisse, F. Hye, J. Kesteloot, J.J. Lambin, F. Mertens, P. Moens, J. Pieterz, F. Rens, Ch. Robaeyns, C. Serrure, F. Snellaert, Spysers, K. Stallaert, J. Van Beers, C. Van den Berghe, M. Van der Voort, Ch. Van Hulthem, T. Van Rijswijck, J.B. Van Rijswijck, T. Van Wambeke, K. Vervier, J. Verspreeuwen, J.F. Willems, J. Wouters. Naar deze biografische gegevens verwijs ik de lezer ook voor persoonlijke gegevens over deze orangistische taalminnaren.
16. Zie hoofdstuk 2 van E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 112-152.

hebben.¹⁷ Over de degradatie van de bekende letterkundige Jan Frans Willems is al heel wat inkt gevloeid, maar in vergelijking met wat zijn collega's in 1830 meemaken, valt de behandeling die hem ten deel valt al bij al mee. Willems heeft in Antwerpen een lucratieve baan als belastingontvanger en behoort dus tot een beroepsgroep die erg gehaat is en in 1830 veel weggejaagden telt. Om zijn baan te behouden betuigt Willems vrij snel – in november 1830 om precies te zijn – zijn afhankelijkheid aan het Voorlopig Bewind. In januari 1831 staat hij echter op één van de lijsten van belastingambtenaren die naar minder lucratieve oorden moeten vertrekken. In Eeklo valt hij op minder dan de helft van zijn inkomen terug. Deze degradatie is duidelijk toe te schrijven aan de revanchepolitiek van het Voorlopig Bewind. Heeft Willems voor 1830 immers niet gepleit voor de vernederlandsing van heel het zuiden, met inbegrip van Wallonië en was hij daarom niet openlijk in conflict getreden met Silvain Van de Weyer, die ondertussen een vooraanstaande nieuwe machthebber is geworden? De band is inderdaad snel gelegd.¹⁸

Aan de diaspora wordt door de taalminnaren evenmin deelgenomen. In 1830-1831 ontvluchten honderden prominente Oranjegezinden het zuiden en gaan schuilen in Den Haag, in andere Noord-Nederlandse steden, of in Aken, Rijsel en Parijs. Ambtenaren, magistraten en leden van de politieke en intellectuele elite die Willem I trouw blijven, worden daar door de koning financieel ondersteund. Literair actieven zijn er echter niet bij.¹⁹ Dat de Gentse jonge dichter Prudens Van Duyse geen echte politieke banneling is, weten we ondertussen. Hij trekt samen met zijn veel oudere vriendin, een Hollandse dame, naar het Noorden en kan via connecties in de literaire wereld bij de pas opgerichte regeringskrant *Le Journal de la Haye* in dienst treden. Zijn salaris is echter karig en na een aantal maanden verlaat hij Den Haag, richting Dendermonde.²⁰ J.F. Willems staat overigens negatief tegenover ambtenaren die in hun ballingsoorden de helft van hun wedde kunnen innen.

17. M. De Vroede, *Van schoolmeester tot onderwijzer. De opleiding van de leerkrachten in België en Luxemburg, einde 18de eeuw tot omstreeks 1842*, Leuven, 1999, pp. 248-249, 423 en 428; L. François, *Elite en gezag. Analyse van de Belgische elite in haar relatie tot de politieke regimewisselingen*, Universiteit Gent, onuitgegeven proefschrift, 1987, pp. 543-550; www.unionisme.be: Nationaal Congres, 16 febr. 1831, pp. 525-526; Algemeen Rijksarchief Brussel, Papieren Schuermans, Mémoires. Minutes en flamand, 8; Koninklijk Huis Archief Den Haag, G5, Xi: Nota over Van Wambeke, 6 mei 1843; Koninklijk Huis Archief Den Haag, G5, Xk1: Nota over Avontroodt, 8 juli 1843.
18. Algemeen Rijksarchief Brussel. Voorlopig Bewind, 32: Etat nominatif des fonctionnaires qui ont envoyé leur adhésion écrite au Gouvernement Provisoire, nov. 1830; Algemeen Rijksarchief Brussel. Voorlopig Bewind, 21: Lijst van het Comité Central met de overplaatsingen, 24 febr. 1831; *J. De Vries aan J.F. Willems, 30 nov. 1830*, in: J. Bols, *Brieven aan J.F. Willems*, Gent, 1909, p. 225; *J. Wap aan J.F. Willems, 27 sept. 1833*, in: J. Bols, *Brieven [...]*, p. 265.
19. Zie de hoofdstukken 2 en 4 van E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 152-164 en 246-252.
20. J. Pauwels, Dichter in ballingschap? Prudens van Duyse en de Belgische omwenteling, in: *Spiegel der Letteren*, 2002, pp. 148-168; Nationaal Archief Den Haag, Binnenlandse Zaken, Kabinet, 30, 988: Rekest van P. van Duyse voor een hoger salaris, 19 dec. 1831.

Hij noemt hen zelfs laf. Hoe goed zijn betrekkingen met de regering en de koning ook geweest zijn, voor Den Haag is Willems nu een overloper en de poging die hij doet om via Van Maanen de banden met Den Haag te herstellen, slaagt dan ook niet. Dat hij zijn houding in verband brengt met kritiek op het optreden van de koning en de Prins van Oranje tijdens de revolutie, werkt uiteraard averechts.²¹ Willems is echter niet de enige taalminnaar die er veel voor over heeft om zijn baan te behouden. De meesten houden zich ge-deisd en vallen dan ook niet zonder inkomen. Als orangisten machtsposities in de stedelijke raden behouden – wat in de helft van de gevallen gebeurt²² – dan helpt dat natuurlijk ook. Zo blijven Verspreuwen, Spyers, Jan Van Beers en Lodewijk De Potter leraar, Frans Mertens is en blijft bibliothecaris, Frans Rens behoudt zijn baan als belastingambtenaar, C. Serrure treedt in dienst als Oost-Vlaams archivaris, etc.²³ De overgrote meerderheid hoort met andere woorden of tot de talrijke ambtenaren die het Voorlopig Bewind wegens hun weinig geprononceerd politiek profiel met rust laat of die in bescherming worden genomen door orangistische besturen.

W.J. Avontroodt, in: M. De Vroede, *Willem Juliaan Avontroodt (1778-1864). Orangist en Flamingant*, in: *'t Land van Ryen*, 1961. [ADV, VBRB 6821]

21. A. Deprez, *Willems, Jan F.*, in: *NEVB [...]*, p. 3748; *J.F. Willems aan Potgieter, 7 jan. 1831*, in: M. Rooses, *Brieven van J.F. Willems aan J. De Vries, etc.*, Gent, 1874; *J.F. Willems aan C. Vervier, 26 jan. 1831*, in: M. Rooses, *Brieven [...]*, p. 108; *J.F. Willems aan C. Van Maanen, jan. 1832*, in: H. Colenbrander, *Gedenkstukken der Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, 50, Den Haag, 1921-1922, pp. 32-33.
22. E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 149-151, 278-287 en 374-377.
23. Zie de desbetreffende biografische notities in *EVB*, *NEVB* en *NBW*.

PARTICIPEREN AAN DE ORANGISTISCHE BEWEGING

De orangistische beweging evolueert tussen 1831 en 1835 tot een sterke organisatie die contrarevoluties tracht uit te lokken, manifestaties organiseert die de buitenwacht moeten laten zien hoe afkerig de zuidelijke elite van de revolutie wel is en die in haar pers protest tegen Leopold I en zijn regeringen luid laat klinken. Welke rol spelen de Oranjegezinde taalminnaren in dit harde oppositiespel? Van geweld keren ze zich ten enen male af. Aan samenzweringen nemen ze geenszins deel. Bij openlijke steunbetuigingen treffen we hen zelden aan. Tenzij enkelen zich mogelijk-kerwijs schuilhouden onder de groep anonieme intekenaars, vinden we hun naam zelden op deze lijsten terug. J.F. Willems blijkt wel op die manier te protesteren tegen de uitsluiting van de Oranjes van de troon, terwijl T. Van Wambeke openlijk steun betuigt aan Chassé en zijn manschappen na hun overgave aan de Fransen bij de nederlaag van december 1832 in de Antwerpse citadel. Op de Antwerpse en Gentse lijsten, die nochtans honderden namen tellen, staat dus maar één letterkundige. Dat geldt trouwens ook voor het huldebetoon dat de orangisten in april 1834 voor de Prins van Oranje organiseren. Ook op die lijsten dagen ze niet op.²⁴ In de orangistische verenigingen zijn ze wat talrijker aanwezig. Zo is Verspreuwen lid van de Antwerpse La Loyauté, evenals de Lierenaars die weliswaar hun eigen kring hebben, maar ook de Antwerpse vereniging opzoeken. In die Antwerpse vereniging is de familie Geelhand, met wie Willems nauwe banden heeft, leidinggevend. Vervier is dan weer voorzittend meester van een Gentse loge en, als medestander van de centrale figuur Hyppolite Metdepenningen, een vooraanstaand en actief orangist. In de kleinstedelijke centra met orangistische verenigingen – en die zijn talrijk – zoeken taalminnaren ook hun politieke geloofsgenoten op, maar daarmee zijn we toch uitgepraat. Van vele en actieve lidmaatschappen is geen sprake.²⁵ Tot deelname aan orangistische kiescampagnes voelen ze zich evenmin geroepen. Enkel tijdens de provincieraadsverkiezingen van 1836 zien we Vervier en Karel Ledeganck op de Gentse lijst staan en met orangistische steun verkozen worden.²⁶

24. E. Gubin, *Bruxelles [...]*, p. 26; Nationaal Archief Den Haag, Staatssecretarie en Kabinet van de Koning, 6165: Lijst ten gunste van de Hollandse gevangenen, jan. 1833; Nationaal Archief Den Haag, Ministerie van Oorlog, Geheim, Citadel van Antwerpen, 282: Souscriptions pour les prisonniers Hollandais, 12 jan. 1833; Nationaal Archief Den Haag, Lijst hulde Chassé, 1 maart 1833; Intekelijsten voor de aankoop van de paarden van de Prins van Oranje: *Messenger de Gand*, 7 april 1834; *Le Rappel*, 4 en 5 april 1834; *Journal de la Haye*, 4 en 7 april 1834.
25. L. Stynen, *De taal was gans het volk [...]*, pp. 72-73; H. Balthazar, *De Gentse brandhaard. Orangisme en vrijmetselarij*, in: J. Tyssens (red.), *Van wijsheid met vreugd gepaard. Twee eeuwen vrijmetselarij in Gent en Antwerpen*, Gent, 2003, pp. 71-90; Algemeen Rijksarchief Brussel, Sûreté publique, 136: Liste des membres de la Société La Loyauté, 1832; C. Vervier aan C. Van Maanen, 15 sept. 1830, in: H. Colenbrander, *Gedenkstukken [...]* 46, p. 153.
26. M. De Vroede, *Orangisme en Vlaamse beweging [...]*, passim; *Messenger de Gand*, 27 sept. 1836; Koninklijk Huis Archief Den Haag, G5, Xd: H. Grégoire aan Willem I, 9 april 1836; W. Makkers aan H. Grégoire, 22 sept. 1836; Koninklijk Huis Archief Den Haag, G5, Xd, H. Metdepenningen aan

De eretekens die koning Willem I en II uitreiken, zijn uitstekende barometers om het Oranjegehalte van de gedecoreerden te meten. Welnu, als Willem II aan een groep van een honderdtal trouwe orangisten in 1843 een ereteken geeft, dan valt het op dat er zich onder hen slechts één taalminnaar bevindt: Avontroodt wordt geridderd in de orde van de Nederlandse Leeuw. Tot de grootste slachtoffers van de revolutie en de meest getrouwe orangisten behoren onze letterkundigen dus niet.²⁷

Maar ook luid protest in en via publicaties is aan hen niet besteed. Talrijk zijn de intellectuelen – liberalen zowel als katholieken – die in hun pen klimmen om de beweging te ondersteunen.²⁸ De Vlaamse schrijvers en dichters doen dat nauwelijks. Maria Doolaeghe is nog de meest fervente orangiste. Zij is het ook die in 1833 het tijdschrift *De Nederduitsche Letteroefeningen*, waarin een twaalfstal taalminnaren schrijven, opent met een aanval op de scheiding en een taalflamingantische oproep doet. Van Duyse stelt een ode aan Holland en aan de held Van Speyk op, maar deze dichtsels verschijnen niet in het zuiden, maar in het Noorden. Willems plaatst tijdens de postrevolutionaire periode zijn bekende fabel over de scheiding in de pers en onder het mom van een Middelnederlandse tekst voorspelt hij ook het einde van het nieuwe rijk. Maar het gebeurt allemaal anoniem en zijn teksten horen dus veeleer thuis in het binnenkamersorangisme.²⁹

Dat binnenkamersorangisme is in deze beginperiode inderdaad gebruikelijk voor de taalminnaren. De meesten zitten immers in een pijnlijke spagaat. Ze zijn financieel afhankelijk van het nieuwe regime, verlangen naar herstel van het koninkrijk, maar vrezen voor hun baan als ze een orangistisch militantisme aan de dag leggen. En hoewel anderen in hun geval er niet voor terugdeinzen om hand- en spandiensten aan de beweging te leveren, houden de taalminnaren zich op de vlakke.³⁰ Ze weten trouwens ook dat het Nederlands in bepaalde revolutionaire kringen de taal van de vijand is geworden. In die taal schrijven, is dus al niet evident. Hun spijt over de revolutie drukken ze bijgevolg het liefst in anonieme geschriften uit. We hadden het al over Willems, maar ook Verspreuwen uit in het voorwoord van zijn *Dichterlijke Mengelingen* orangistische gevoelens. Zijn dichtbundel verschijnt echter eveneens anoniem. Bergmann jr. dicht over de noodlottige gevolgen van

H. Grégoire, 29 okt. 1836.

27. E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, 483-488. Koninklijk Huis Archief, Den Haag, G5, Xg2: Lijst van te decoreren orangisten, in H. Grégoire aan H. van Doorn, 25 mei 1839; Koninklijk Huis Archief, Den Haag, G5, Xi: H. Grégoire aan A. van Rappard, 6 okt. 1842; Koninklijk Huis Archief, Den Haag, G5, Xk1, 2 febr. 1843.
28. E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 356-360 en 416-419.
29. M. De Vroede, Orangisme en Vlaamse beweging [...], pp. 969 en 974; J. Pauwels, Voorzeggingen [...], passim; A. Deprez, *Duyse, Prudens van*, in: *EVB [...]*, p. 460; A. Deprez, *Willems, Jan Frans*, in: *EVB [...]*, pp. 2077-2078; L. Fonteyne, *Doolaeghe, Maria*, in: *NEVB [...]*, p. 977; J. Weijermars, *Stiefbroeders [...]*, pp. 482 en 500.
30. E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 278-285.

de revolutie voor de bevolking, maar de naam van de auteur is slechts in beperkte kring bekend. Blommaerts *Aenmerkingen over de verwaerlozing van de Nederduytsche taal* is dan weer een essay dat enkel onder de initialen van de auteur verschijnt. Van Duyse werkt in deze periode aan zijn bundel *Oranjezucht*, maar voor een uitgave wordt de tijd niet geschikt geacht.³¹

"*Iedereen hangt schier ergens van af*" weet Snellaert te schrijven en dat verklaart waarom de meeste taalminnaren op de contrarevolutie blijven hopen, maar weinig ondernemen en we hun orangistische oprispingen enkel maar in hun privécorrespondentie terugvinden. Ze hebben elk hun eigen motieven om, zoals Willems het uitdrukt "(te) *zwijgen en in stilte den ouden staat van zaken (te) betreuren*". Dat Willems zich gedeisd houdt om financieel gerehabiliteerd te worden, is geen geheim. Achteraf, als die rehabilitatie er inderdaad is gekomen, blikt hij terug op zijn strategie: in het openbaar hing hij niet de orangist uit, koffiehuisen en plaatsen waar men over politiek spreekt, zocht hij niet op. Kortom, hij ontweek het gevaar en dusdanig gedrag heeft hem goed gedaan, zo meent hij terecht.³² Serrure geeft dan weer een andere reden op om politiek afzijdig te blijven. Hij wil zich op zijn intellectueel werk concentreren. Rens wenst ook buiten de politiek te staan en Blicck is zelfs een openlijke voorstander van "*het indifferentismus*". Dautzenberg laat dan weer niet van zich horen, omdat hij absoluut wil vermijden opgeroepen te worden voor het Belgische leger en dus tegen zijn hart en geweten te moeten handelen. Die politieke onverschilligheid zint echter niet iedere flamingant. Zo stuit ze Van Duyse tegen de borst en ook Snellaert zet er zich heftig tegen af, maar het neemt niet weg dat het binnenkamersorangisme in deze Vlaamsgezinde kringen overheerst.³³

DE ALLIANTIE MET DE UNIONISTEN

Om hun oppositie tegen de Belgische unionistische regeringen kracht bij te zetten, laten sommige antiklerikale orangisten niet na electorale coalities met antiklerikalen af te sluiten. In Brussel en Luik gebeurt dat al in een vroeg stadium. Aan allianties met katholieke unionisten denken ze niet, want dat zijn juist diegenen die ze willen bevechten.³⁴ De taalminnaren zorgen dan ook voor een novum: zij zoeken vanaf

31. M. De Vroede, *Orangisme en Vlaamse beweging* [...], pp. 969-970 en 973; H. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, dl. 2 [...], pp. 26-27 en 45; J. Stynen, *De taal was gans het volk* [...], pp. 68-71; J. Hardy, *Verspreeuwen, Jan Frans Cornelis*, in: *EVB* [...], p. 1796.

32. H. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, dl. 2 [...], p. 46; J.F. Willems aan Potgieter, 9 okt. 1833, in: M. Rooses, *Brieven* [...], p. 125; J.F. Willems aan J. De Vries, 10 jan. 1835, in: M. Rooses, *Brieven* [...], p. 134.

33. M. De Vroede, *Orangisme en Vlaamse beweging* [...], pp. 967 en 971-972; H. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, dl. 2 [...], pp. 46 en 101-105; E. Witte, *De 19de eeuwse literator* [...], pp. 41-52; A. Deprez, *Rens, Frans*, in: *EVB* [...], p. 1314 en A. Deprez, *Serrure, Constant Philip*, in: *EVB* [...], p. 1407.

34. E. Witte, *Het verloren koninkrijk* [...], pp. 377-388.

midden 1834 wel toenadering tot deze kringen. De redenen zijn velerlei. Zo is de context waarin ze literair bedrijvig willen zijn, grondig gewijzigd. Het draagvlak waarop ze voor de revolutie konden steunen, de structuren waarover ze beschikten, de contacten met de bestuurselite, hun publicatiemogelijkheden: dat alles is nu afgezwakt, in elkaar gestort of helemaal verdwenen. Ze moeten het stellen zonder de steun van de regering, zonder Noord-Nederlandse collega's, zonder subsidies, zonder verenigingen en zonder tijdschriften. Bovendien worden ze met een revanchistische taalpolitiek geconfronteerd. Het Nederlands is niet langer de rijkstaal. De Belgische natiebouwers gaan er immers van uit dat de nieuwe natie het best tot uiting wordt gebracht door het Frans, de prestige- en cultuurtaal bij uitstek. Onnodig te beklemtonen dat dit alles bij de taalminnaren op weerstand stuit en ze naar alternatieven zoeken.³⁵ Tussen 1831 en 1834 neemt bovendien de gewelddadige volksrepressie tegen de orangisten geenszins af en in juni 1834 wordt een wet van kracht die elke uiting van orangisme strafbaar stelt. Men spreekt er in hun kringen schande over, maar tegelijkertijd boezemt deze repressie hen veel angst in.³⁶ Het status-quo-akkoord dat Willem I met Frankrijk en Groot-Brittannië in mei 1833 ondertekent, ontnemt heel wat orangisten de hoop op een snelle restauratie, maar voor sommige taalminnaren vormt het een bijkomend motief om in de richting van het nieuwe regime te kijken. Temeer omdat ze zich in de steek gelaten voelen door het Noorden. Vooral in Willems' correspondentie merken we dat. Na de als schandelijk en vernederend ervaren interventie van het Franse leger in de Tiendaagse Veldtocht van augustus 1831 is de publieke opinie in het Noorden nog weinig te vinden voor de dure volhardingspolitiek van de koning en het stoot het ondankbare zuiden mentaal af. Leopold I en de katholieke minister de Theux, die medio 1834 aantreedt, maken van deze constellatie gebruik om een wig tussen de orangisten te drijven en een aantal tot toenadering te bewegen.³⁷ Ze slagen daar in andere kringen niet echt in, maar de taalminnaren gaan wel in op hun avances. Dat de persoonlijke situatie van Willems als lokaas dient, is voldoende bekend. Zijn orangistische vrienden raden het hem af, maar hij blijkt toch bereid de weg naar Canossa te bewandelen om Eeklo te kunnen verlaten en een veel interessantere baan in Gent te krijgen. In ruil neemt hij deel aan de jury van de wedstrijd die de regering tegen de Septemberfeesten van 1834 uitschrijft en die de Belgische onafhankelijkheidsstrijd bezingt.³⁸

35. M. De Vroede, *Schoolmeester [...]*, pp. 385-390; J. Weijermars, *Stiefbroeders [...]*, pp. 491-498; E. Witte, De Brusselse voorgeschiedenis van de Vlaamse Academie te Gent: compromisvorming tussen flaminganten en unionisten (1836-1846), in: *De Academie en het Nederlands in verleden, heden en toekomst. Verkenningen*, afl. 2, 2013, pp. 3-19.
36. E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 327-337.
37. E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 252-258 en 316-324.
38. M. De Vroede, Orangisme en Vlaamse beweging [...], pp. 975-977; A. Deprez, *Willems, Jan Frans*,

George Bergmann, in: *Uit vader Bergmann's gedenkschriften*, Gent, 1895. [ADVN, VB 5436]

De stap die Willems zet, heeft ook gevolgen voor de spellingskwestie. Rond de spelling van het Nederlands is het conflict tussen de conservatieve, pro-Belgische taalparticularisten en de voorstanders van een zekere aansluiting bij het Noorden na 1830 niet geluwd en de flamingantische katholieke Leuvense docent David vindt in 1836 de tijd gekomen om er samen met Willems een oplossing voor te zoeken. Ze werken beiden aan een strategisch compromis dat vooral van Willems afkomstig is en de basis legt voor een partijoverschrijdende beweging, gesteund op de taaleenheid met het Noorden. Gemeenschappelijke belangen van orangisten en unionisten maken dit vergelijk mogelijk. Beide groepen willen immers het Nederlands laten heropleven met de steun van hogerhand en gezamenlijk de strijd tegen de verfransing aanbinden. Via taaleenheid met het Noorden hopen ze die strijd beter te kunnen voeren – taalcultureel staan ze dan sterker – terwijl het ook een redelijk neutraal thema is dat de onderlinge ideologische en politieke tegenstellingen kan overbruggen. Een aantal orangisten, met Willems aan het hoofd, zien immers heil in een Vlaamse culturele subnatie. Op politiek vlak is het rijk uit elkaar gevallen, maar dat moet een taalculturele eenheid niet in de weg staan. Een stamnationalisme kan een staatsnationalisme vervangen. Ze menen te beschikken over een aantal overtuigende argumenten om hun belgicistische medestanders over de brug te halen. Zal de culturele samenwerking met het Noorden hen niet sterker doen staan tegenover het Frans? Een gemeenschappelijke beschaafde taal garandeert ook een grotere markt. Samen kunnen ze zich bovendien efficiënter verweren tegen de particularisten. De focus die op de politiek neutralere taal en op de technische spellingskwestie wordt gelegd, moet het ook gemakkelijker maken de politieke tegenstellingen te overstijgen. Orangisten, liberalen en katholieken kunnen samenweken in gemengde circuits en verenigingen, waarin de politiek kan worden geweerd.³⁹

Zowel Willems als David slagen erin om voor deze strategie een zekere aanhang te verwerven. Een heropleving van Nederlandstalige activiteiten is er het gevolg van. Vooral David zoekt zijn Leuvense kringen en katholieke connecties op en zorgt voor regeringssteun. Verenigingen zien opnieuw het licht, genootschappen richten wedstrijden in, eigen tijdschriften werven abonnees, dichtbundels, jaarboeken en werken verschijnen. Ook bij de regeling van de spellingskwestie wordt een belangrijke stap gezet. Een spellingscommissie met verschillende orangisten

in: *EVB* [...], p. 2078; *J.F. Willems aan J. De Vries, 7 sept. 1834, 30 jan. 1835*, in: M. Rooses, *Brieven* [...], pp. 133-134.

39. H. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte, dl. 2* [...], pp. 31-34; M. De Vroede, *Orangisme en Vlaamse beweging* [...], pp. 984-986; M. De Vroede, *Noord en Zuid na 1830* [...], p. 300; E. Witte, *De Brusselse voorgeschiedenis van de Vlaamse Academie* [...], pp. 7-19; A. Deprez, *Willems, Jan Frans*, in: *EVB* [...], p. 2077; A. Deprez, *Willems, Jan F.*, in: *NEVB* [...], p. 3748; *J.F. Willems aan David, 29 jan. 1836*, in: M. Rooses, *Brieven* [...], p. 137.

en een rapporteur (J. Bormans) die geen muur tussen noord en zuid wil, gaat aan het werk. Zowel Willems als David kunnen de taalkwestie niet los zien van de oprichting van een eigen academie. Daartegen verzetten zich echter de Franstaligen van de Académie Royale de Belgique, maar een paar Vlaamsgezinden, onder wie Willems, kunnen nu hun entree maken.⁴⁰

Welke impact heeft deze alliantie op het orangisme van de taalminnaren? Wegens hun deelname aan de wedstrijd van 1834 ontstaan er conflicten in hun rangen. Zo veroordeelt Doolaeghe Ledeganck en zijn revolutionair vers en Bliecks gelegenheidspatriottisme. Maar de wedstrijd veroorzaakt ook nog bij anderen verbittering.⁴¹ De pro-Belgische tegenstanders van de spellingshervorming zijn uiteraard niet te spreken over het samengaan van unionisten met orangisten. Ze verwijten hen niet enkel de verhollandsing van het schrijfbeeld, maar zien er ook een bedreiging van de Belgische onafhankelijkheid in en een belediging voor Vlamingen en Walen. Kortom, voor hen is het een orangistisch manoeuvre en ze aarzelen niet om deze flaminganten van orangisme te beschuldigen, die ten voordele van vreemde overheersers bedrijvig zijn. De Vlaamse partij bestaat uit verholde orangisten, zo luidt het.⁴² De orangistische taalminnaren doen om die reden weliswaar geen afbreuk aan hun binnenkamersorangisme, maar de aanvallen remmen het wel af. Snellaert en Blommaert zien er niet van af om in 1840 de Slag van Waterloo te herdenken en ook in de Antwerpse Olijftak wordt er een gedicht over voorgedragen, ondanks De Laets waarschuwingen dat dit een Hollandse zaak is. Maar ook hun eerbetoen aan koning Willem I neemt niet af. Doolaeghe, Willems, Van Duyse en Vervier blijven bijvoorbeeld uiting geven aan hun genegenheid en sluiten op die manier aan bij de cultus voor de koning die in de orangistische beweging heel openlijk en intens wordt omarmd.⁴³

STEUN VAN DE ORANGISTISCHE BEWEGING

Vanaf 1839 verandert de relatie van de taalminnaren met de orangistische beweging. Nu zijn ze niet meer de enigen die toenadering tot België zoeken, en ze kun-

40. E. Witte, De Brusselse voorgeschiedenis van de Vlaamse Academie [...], pp. 3-19; W. Couvreur, *Spellingoorlog*, in: *EVB* [...], p. 1461; A. Deprez, *Bormans, Jan Hendrik*, in: *EVB* [...], p. 216.
41. H. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, dl. 2 [...], pp. 136-137; M. De Vroede, *Orangisme en Vlaamse beweging* [...], pp. 965-966; A. Deprez, *Ledeganck, Karel Lodewijk*, in: *EVB* [...], p. 836.
42. H. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, dl. 2 [...], pp. 34-35 en 137; E. Gubin, *Nationalité politique* [...], p. 336; W. Couvreur & R. Willems, *Spellingoorlog*, in: *NEVB* [...], p. 2803; F. Snellaert aan J. De Laet, 18 aug. 1839, in: A. Deprez, *De vriendschap tussen F.A. Snellaert en J.A. De Laet, 1838-1871* [...], Gent, 1977-1978, p. 99.
43. E. Witte, *Het verloren koninkrijk* [...], pp. 419-430; M. De Vroede, *Orangisme en Vlaamse beweging* [...], p. 987; H. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse gedachte* [...], pp. 116-117; F. Snellaert aan J. De Laet, 21 en 22 mei 1840, in: A. Deprez, *De vriendschap tussen Snellaert en De Laet* [...], pp. 138-142; H.T. Colenbrander, *Gedenkschriften van A.R. Falck*, Den Haag, 1913, 10 juni 1841, p. 686.

nen ook niet meer van landverraad worden beschuldigd. In juni 1839 ratificeren Willem I en Leopold I immers het Verdrag van de 24 Artikelen en knopen beide landen diplomatieke betrekkingen aan. A.R. Falck, een voormalig minister die in het zuiden op sympathie had kunnen rekenen en zich al in 1831 tegen de volhardingspolitiek had gekeerd, wordt Nederlands gezant in België. Hij ondersteunt de toenadering van de orangisten tot België en stemt dus ook in met de strategie van de orangistische flaminganten. Falck knoopt ook oude vriendschapsbanden aan. Toch is dit maar de helft van het verhaal. De orangistische *diehards* willen niet weten van Falcks verzoeningspolitiek en zetten de strijd voort. Ze blijven hardnekkig oppositie voeren tegen Leopold en zijn regeringen en willen nog steeds op alle mogelijke manieren schade toebrengen aan de reputatie van België. Hoe meer oppositie er gevoerd wordt, uit welke hoek ook, des te liever is het hun. Nu zoeken ze daartoe ook de taalminnaren op. Er zijn immers raakvlakken. Aanvallen op het Frans zinnen hen niet. De orangistische beweging is een elite-aangelegenheid en dus Franstalig. Maar bij de aanvallen op de Franse vijand kunnen ze wel aansluiten. Het subnatiedenken van de taalminnaren vinden ze maar niets – het neemt immers België als uitgangspunt – maar tegenover de nauwe samenwerking en de taaleenheid met Nederland staan ze uiteraard positiever.⁴⁴

De Gentse orangisten, die model staan voor dit onverzettelijke orangisme, verlenen de taalminnaren nu effectief hulp. Hun veel gelezen krant, de *Messenger de Gand*, schaart zich achter de Vlaamse taaleisen. Ze heeft het zelfs over “*cette pauvre langue flamande si brutalement attaquée par ses adversaires*”, die er niets van begrijpen, noch van haar rechten noch van haar rijkdom. In andere artikels is er dan weer volop aandacht voor het Vlaamse toneel. De Gentse orangisten stemmen ook in met het petitionnement dat de activistische taalminnaren zoals Snellaert, Blommaert en De Laet, ondersteund door Willems en David, op het getouw zetten. Ze zorgen er tevens voor dat Vervier en Ledeganck opnieuw verkozen worden en ook Ecrevisse Oost-Vlaams provinciaalid wordt. Wat later onthaalt de *Messenger de Gand* het idee om in de provincieraad Nederlands te spreken positief en ondersteunen de orangisten het.⁴⁵

44. D. Van der Horst, *Anton Reinhard Falck als eerste Nederlandse gezant te Brussel (1839-1843)*, in: *Colloquium over de geschiedenis van de Belgisch-Nederlandse betrekkingen [...]*, pp. 213-246; E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 466-479 en 391-394.
45. E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 391-394; M. De Vroede, *Orangisme en Vlaamse beweging [...]*, pp. 964-969; *Messenger de Gand*, 13 mei 1840, 18 mei 1840, 26 mei 1840, 28 mei 1840, 30 dec. 1840; A. Falck aan J.F. Willems, 16 okt. 1841, in: J. Bols, *Brieven [...]*, p. 455; *Correspondentie De Laet-Snellaert*, 5 mei 1840, 12 juli 1840, in: A. Deprez, *De vriendschap tussen Snellaert en De Laet [...]*, pp. 146 en 149.

Als er overeenstemming bereikt wordt over de spelling, organiseren de taalminnaren in oktober 1841 in Gent een feestelijk Taalcongres, waarop ze ministers en de gouverneur maar ook Falck uitnodigen. Nu blijkt tot waar Metdepenningen en de zijnen willen gaan in hun hulp aan het flamingantisme. Ze blijven hun gedragscode getrouw: geen contacten met de Belgische regering en zeker geen toost uitbrengen op Leopold, wat tijdens het feestmaal te verwachten is. Dat Falck daar geen probleem mee heeft, vinden ze onbetamelijk en vormt de aanleiding voor nog maar eens een conflict met hem.⁴⁶ Rond diezelfde tijd wordt een (laatste) contrarevolutionaire coup in Brussel verijdeld. Dit complot gooit roet in het eten van de taalminnaren. We moeten ons nu gedeisd houden, want kwaadwilligen wrijven het ons aan, weet Willems aan Frans Mertens te melden.⁴⁷

Antwerpen kent dan weer een heel ander hulpscenario. Ook daar domineren de onverzettelijken de orangistische beweging. Er heerst een traditie om politiek afzijdig te blijven, terwijl Willems' alliantiepolitiek er geenszins wordt gewaardeerd. Met het toetreden van de populaire dichter Theodoor Van Ryswyck verandert een en ander en worden er banden met het flamingantisme aangeknoopt. "*Un homme vraiment fidèle*", noemt spilfiguur en bankier Louis De Liagre hem. Dat is hij in 1839 nog maar pas, want hij is een overloper die tot 1835 lid was van een Belgisch vrijwilligerskorps. Ondertussen is hij als democratisch flamingant nu een overtuigd voorstander van de stamverbondenheid met het Noorden geworden.⁴⁸ In zijn gedichten verbergt hij geenszins zijn orangisme. Bij de dood van Geelhanddella Faille, een slachtoffer van de repressie van 1833, schrijft hij een rouwdicht, hij bewierrookt generaal Chassé als de Antwerpse orangisten hem in 1844 huldigen, hij schrijft het rouwdicht bij de dood van Willem I terwijl hij zijn bundel *Volksliedjes* in 1846 opent met een geestdriftige ode aan de Nederlanden.⁴⁹

Via Van Ryswyck worden de Antwerpse orangisten ook bij *Vlaemsch België* betrokken. Deze eerste Vlaamsgezinde krant is een gezamenlijk project van de flaminganten, dus ook van de orangisten onder hen, waarvoor ze financiën bij

46. D. Van der Horst, *Anton Reinhard Falck [...]*, pp. 242-243; H. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte, dl. 2 [...]*, p. 116; E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 411-414.
47. E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 458-465; J.F. Willems aan F. Mertens, 29 nov. 1841, in: M. Rooses, *Brieven [...]*, p. 178; *De Laet aan Snellaert*, 4 nov. 1841, in: A. Deprez, *De vriendschap tussen Snellaert en De Laet [...]*, p. 184.
48. G. Goedeme, *Ryswyck, Theodoor van*, in: *EVB [...]*, pp. 1375-1377; A. Ceulemans, *Tussen liereman en literator. Het poëtische œuvre van Theodoor Van Ryswyck, 1811-1849*, Antwerpen, 2013; Koninklijk Huis Archief Den Haag, G5, Xkl, L. De Liagre aan H. Grégoire, 11 juni 1844.
49. E. De Bens, *Vlaemsch België. Het eerste Vlaamsgezinde dagblad*, Gent, 1968, p. 51; E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 482-483 en 494-495; M. De Vroede, *Orangisme en Vlaamse beweging [...]*, p. 986; K. De Clerck, *Nederland-Vlaanderen*, in: *EVB [...]*, p. 1043; Nationaal Archief Den Haag, Kabinet des Konings, Geheim, 4532; L. De Liagre aan H. Grégoire, 26 nov. 1844; Koninklijk Huis Archief, G5, Xl; L. De Liagre aan H. Grégoire, 16 febr. 1844 en 20 okt 1844; H. Grégoire aan prins Frederik, 28 jan. 1844; 30 dec. 1844.

elkaar brengen. De Waalse flamingant Lucien Jottrand, die lang tussen orangisme en republikenisme heeft gezweefd, is de hoofdaandeelhouder, maar ook orangisten ondersteunen de onderneming. Ze vragen er zelfs steun voor in Den Haag. Na de ondertekening van het Verdrag kan dat niet meer, is echter het antwoord.⁵⁰ Theodoor sterft op vrij jonge leeftijd. Zijn broer Jan Baptist, die wegens aanvallen op Leopold als onderwijzer ontslagen is, neemt binnen de orangistische groep zijn plaats in. Als radicale democraat heeft hij een afkeer van de revolutie, hij bewondert Nederland en schrijft rouwhuldes voor orangisten. Dat gebeurt als Edouard Geelhand – ook een slachtoffer van de repressie van 1833 – overlijdt. In 1849, bij de dood van Willem II, is hij de auteur van het rouwdicht, dat naar eigen zeggen heel wat ontroering veroorzaakt bij de talrijke vrienden van de held van Waterloo.⁵¹ Kortom, aan de gebroeders Van Rijswijck hebben de Antwerpse orangisten heel wat steun bij de in standhouding van wat niet langer een politieke beweging is, maar ondertussen veeleer een heimweecultus is geworden.

OP WEG NAAR DE TAALCULTURELE EENHEID MET HET NOORDEN

De dood van Willem I eind 1843 en de revolutie van 1848 zijn belangrijke kantelmomenten bij de afbouw van het politieke orangisme. Willem II is bevreesd dat Frankrijk België zal aanvallen en zijn troon in gevaar zal komen. Hij sluit daarom vrede met zijn vijand Leopold I en na zijn dood, het jaar daarop, stelt zijn opvolger, Willem III, definitief een einde aan de politieke formatie, zonder dat daarom het culturele orangisme in België helemaal verdwijnt.⁵² De taalminnaren zijn eveneens bevreesd voor een Franse aanhechting, wat hun patriotisme of belgicisme versterkt.⁵³ De orangistische taalminnaren buigen zich ondertussen meer over de taalculturele toenadering tot Nederland. Vooral na de revolutie van 1848 is het klimaat daar rijper voor.

Voor 1848 zijn ze daar echter ook al mee bezig. Het gevoel dat het om één taal gaat komt bijvoorbeeld in de Antwerpse Olijftak tot uiting als de twee prijzen voor proza en poëzie naar twee Noord-Nederlanders gaan. Willems en Kesteloot leggen nu opnieuw contact met hun Noord-Nederlandse vrienden. De Gentse vereniging De Tael is gansch het Volk neemt leden uit het Noorden op en

50. E. De Bens, *Vlaensch België [...]*, pp. 15-16; A. Deprez, *Blommaert, jonkheer Philip M.*, in: *NEVB [...]*, p. 516; Koninklijk Huis Archief Den Haag, G5, Xl: Analyse van de berichten van L. De Liagre door H. Grégoire, 18 nov. 1844.

51. G. Goedeme, *Ryswyck, Jan Baptist van*, in: *EVB [...]*, p. 1374; G. Goedemé, *Ryswyck, Jan Baptist van*, in: *NEVB [...]*, p. 2681; E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, p. 509; Koninklijk Huis Archief Den Haag, G5, Xo: J. Van Ryswyck aan H. Grégoire, april 1849; Koninklijk Huis Archief Den Haag, G5, Xa: H. Grégoire aan J. Van Ryswyck, 15 april 1849.

52. E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, 506-508.

53. E. Gubin, *Nationalité politique [...]*, pp. 329-345; L. Wils, *Natievorming*, in: *NEVB [...]*, p. 2141; F. Van der Elst, *België-Vlaanderen*, in: *EVB [...]*, pp. 153 en 157.

Snellaert schrijft in zijn blad over Noord-Nederlandse literatuur. In Brugge geeft J.A. De Jonghe een bloemlezing uit met uitsluitend stukken van auteurs uit het Noorden. Als J.F. Willems in 1846 sterft, dan steekt men het verdriet over de scheiding niet weg en wordt de stamverwantschap in de verf gezet.⁵⁴ De orangisten onder hen nemen bij dat alles het voortouw, geholpen door jongere adepten zoals de Gentse leraar J. Heremans. Van de orangistische beweging krijgen ze weinig hulp. Toenadering zoeken bij het Noorden betekent immers dat men zich bij België neerlegt. Van hun Belgische partners in de Vlaamse beweging komt wel steun, vooral als dezen (zoals Nolet de Brauwere of de gebroeders Snieders) zelf noordelijke roots hebben. Maar ook *Vlaemsch België* laat niet na de taaleenheid te bepleiten.⁵⁵ Op veel enthousiasme uit het Noorden kunnen ze echter niet rekenen. Daar overheerst ook in literaire kringen nog steeds een antiklimaat tegenover het afgescheurde België dat Nederland zoveel schade heeft berokkend. Slechts enkelen gaan in op de wens om de oude vete te vergeten.

Vanaf 1849, als het Franse gevaar geweken is en zowel België als Nederland standhielden, hebben de eenheidspogingen meer succes. De orangisten onder de taalminnaren nemen het initiatief om de eerste Noord-Zuid-Congressen te organiseren. Snellaert, Van Duyse, Doolaeghe, Ecrevisse, Heremans, Dautzenberg, Stallaert, De Jonghe, Verspreuwen, Blommaert, Rens, Dodd en anderen nemen er allen aan deel, samen met de getrouwen uit de unionistische alliantie.⁵⁶ De respons uit het Noorden is zeker nog niet overtuigend, maar iemand als J. Alberdingk Thym legt de band naar het katholieke Noorden, G. De Clercq naar *De Gids*, B. Schreuder naar het onderwijsmilieu en W. Jonckbloet naar de filologen, zodat het Congres van 1850 in Amsterdam kan plaats hebben en de basis voor verdere Noord-Zuid-betrekkingen op taalvlak is gelegd. Taal en cultuur staan nu op het voorplan, terwijl de revolutie en de scheiding niet ter sprake worden gebracht.⁵⁷ De orangistische

54. H. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte [...]*, p. 222; K. De Clerck, *Nederland-Vlaanderen*, in: *NEVB [...]*, p. 2165.
55. M. Van den Broucke, *Snieders, August*, in: *EVB [...]*, p. 1431; R. Peeters, *Snieders, Jan Renier*, in: *EVB [...]*, p. 1431; A. Deprez, *Snellaert, Ferdinand Augustijn*, in: *EVB [...]*, p. 1042; E. De Bens, *Vlaemsch België [...]*, p. 73.
56. A. Deprez, *Duyse, Prudens van*, in: *EVB [...]*, p. 460; L. Valcke, *Heremans, Jacob Frans Johan*, in: *EVB [...]*, p. 654; A. Deprez, *Snellaert, Ferdinand Augustijn*, in: *EVB [...]*, p. 1042; M. d'Hoker, *Stallaert, Karel Frans*, in: *EVB [...]*, p. 1469; G. Lernout, *Voort, Michiel van der*, in: *EVB [...]*, p. 1958; L. Simons, *Beers, Jan van*, in: *NEVB [...]*, p. 424; A. Deprez, *Blommaert, jonkheer Philip M.*, in: *NEVB [...]*, p. 515; L. Fonteyne, *Doolaeghe, Maria*, in: *NEVB [...]*, p. 977; J. Hardy, *Nolet de Brauwere van Steeland, Jan Karel Huibrecht*, in: *EVB [...]*, p. 1074; K. De Clerck, *Nederland-Vlaanderen*, in: *EVB [...]*, p. 1044; K. De Clerck, *Nederland-Vlaanderen*, in: *NEVB [...]*, p. 2165.
57. K. De Clerck, *Nederland-Vlaanderen*, in: *EVB [...]*, p. 1044; J. De Maeyer, *Alberdingk Thym, Jozef A.*, in: *NEVB [...]*, p. 233; P. van Hees, *Bosscha, Joannes*, in: *NEVB [...]*, p. 567; C. Tamse, *Voorstellingen en beeldvorming als psychologische factor in de Nederlands-Belgische betrekkingen, 1840-1870*, in: *Colloquium over de geschiedenis van de Belgisch-Nederlandse betrekkingen [...]*, p. 308; H. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte [...]*, pp. 224-227.

J.M. Dautzenberg, in: A.-E. Van Beughem, *Johan Michel Dautzenberg 1808-1869. Schets van zijn strijd op taal- en letterkundig gebied*, Brussel, 1935. [ADV.N, VV 137.57]

taalminnaren blijven na het verdwijnen van het politieke orangisme participeren aan de heimweecultus die nu in België postvat.⁵⁸

Bekeken vanuit de orangistische beweging vormen de taalminnaren maar een zwak broertje. Numeriek, sociaal en politiek stellen ze niet veel voor, en noch aan de harde tegenbeweging, noch aan de oppositie dragen ze veel bij. Ze zitten immers gekneld tussen hun loyaliteit aan de koning en het regime waarvan ze steun kregen, hun bekommernis om een baan te behouden of te krijgen, en hun wens om in het Nederlands te kunnen publiceren. Deze spagaat leidt aanvankelijk tot een pragmatisch binnenkamersorangisme, waarna ze als één van de eerste orangisten de vijand opzoeken, met interne conflicten en veel ongenoegen vanwege de orangistische beweging tot gevolg. Pas als het aftakelingsproces van het politieke orangisme zich inzet, worden de contacten weer opgenomen en ondersteunt het orangisme van de *diehards* de flamingantische oppositiebeweging. Orangistische taalminnaren en onverzettelijke orangisten evolueren vervolgens samen in de richting van een heimweecultus.

Maar anderszijds is hun aandeel in de orangistische beweging toch niet te veronachtzamen. In andere sectoren van de beweging worden er na 1839 geen voorbereidingen getroffen om de banden met het Noorden opnieuw aan te halen. De orangisten die toenadering tot België zoeken, botsten op de weerstand van het verongelijkte Nederland en de onverzettelijke orangisten leggen zich nog steeds niet neer bij België en dus ook niet bij een samenwerkingsproject. Welnu, de veel pragmatischer orangistische taalminnaren doen deze inspanningen wel. Niet zonder succes overigens. Ze zoeken al voor 1839 steun voor deze strategie, ze blijven er in de jaren 1840 verder voor ijveren, waarna de eerste Congressen de kroon op hun werk zetten. De wijze waarop ze aan hun orangisme invulling geven, is dus allesbehalve betekenisloos. Niet zozeer voor de orangistische beweging *as such*, maar wel voor de taalculturele banden die tot een vrij grote mate van taaluniformiteit tussen noord en zuid zullen leiden. Die banden zijn niet enkel maar wel grotendeels hun werk geweest. In het rechtstreekse verlengde van die taalculturele samenwerking groeide bij hen, en vooral bij Willems, de gedachte aan Vlaanderen als subnatie. Het is duidelijk dat die subnatie in de tweede helft van de 19de eeuw aanspraak zal maken op taalpolitieke gelijkberechtiging, het denken over het duale karakter van de Belgische staat zal aanscherpen en embryonaal zelfs de kern van het federale denken zal inhouden.

58. E. Witte, *Het verloren koninkrijk [...]*, pp. 513-519.

Laat ons, na dit overzicht van de vrij complexe en zelfs ambivalente relatie van de taalminnaren tot het Belgisch orangisme, tot slot nog even terugkeren naar de historiografie. Het beeld dat we schetsten gaat duidelijk in tegen de visie van auteurs die de orangistische taalminnaren als een betekenisloze groep afdoen (Stengers, Gubin). Ze zijn integendeel talrijker dan de meeste historici aangeven (De Vroede, Elias, Willemsen). Maar hun de status van een belangrijke groep binnen het Belgisch orangisme toekennen (François) kan ook niet. Daarvoor zijn ze te weinig actief en haken een aantal prominenten onder hen te vlug af. Dat het enthousiasme voor de Belgische onafhankelijkheid een aantal belgicistische en katholieke taalminnaren stimulansen geeft om een Vlaamse beweging uit te bouwen, klopt wellicht, maar Wils' stelling gaat geenszins op voor de orangisten onder hen. Zij reageren wel degelijk vanuit hun ontevredenheid met de scheiding en zetten al hun krachten in om de samenwerking met het Noorden te bewerkstelligen.

Els Witte (°1941) is professor emeritus aan de Vrije Universiteit Brussel en ere-rector van deze universiteit. Zij was tevens directeur van het Centrum voor Interdisciplinaire Studie van Brussel en van BRIO (Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum) en auteur van diverse werken over de Belgische politiek in de 19de en 20ste eeuw. Sinds 1988 is ze lid van de Koninklijke Academie.

ELS WITTE**Hoe Oranjezind waren de taalminnaren?**

Naar de Oranjezinde grondleggers van de Vlaamse beweging is in de literatuur al heel wat aandacht gegaan. Maar wegens het gebrek aan een monografie over het orangisme, kon deze groep niet in een breder kader worden geplaatst. Dankzij de publicatie van een dergelijke studie is dat nu wel mogelijk. Er blijkt uit dat de taalminnaren maar het zwakke broertje zijn van een beweging die ettelijke duizenden opposanten telt. Numeriek en politiek stellen ze niet veel voor en noch aan de contra-revoluties noch aan de harde oppositiebeweging in de pers dragen ze veel bij. Als literair bedrijvigen zitten ze gekneld tussen hun loyaliteit aan koning Willem I en het regime waarvan ze tot de revolutie van 1830 veel steun kregen, hun bekommernis om ook na 1830 hun baan te behouden en hun wens om in het Nederlands te blijven publiceren, ook nu die taal niet langer een officieel statuut heeft. Deze spagaat leidt bij de meesten tot een pragmatisch binnenkamersorangisme, waarna ze, met Jan Frans Willems op kop, de Belgische regering van Leopold I opzoeken, met interne conflicten, verzet vanwege de orangistische beweging maar ook met een heropbloei van de literaire bedrijvigheid tot gevolg. Pas als het aftakelingsproces van het politieke orangisme zich na 1839 heeft ingezet, worden de contacten met de orangisten weer opgenomen en ondersteunen de onverzettelijken onder hen de oppositiebeweging van de flaminganten. Dat gebeurt zowel in Gent als in Antwerpen. Samen evolueren ze vervolgens in de richting van een heimweecultus. De orangistische taalminnaren doen echter al van voor 1839 inspanningen om de banden met het Noorden aan te halen. Ze blijven er in de jaren 1840 voor ijveren en de eerste Congressen van 1849-1850 zetten de kroon op hun werk, waardoor ze in grote mate bijdragen aan de taalculturele samenwerking die zich sindsdien en tot op de dag van vandaag tussen Vlaanderen en Nederland ontwikkelde.

ELS WITTE

How Orangist were the (Dutch) 'language lovers'?

The literature has already paid a lot of attention to the Orangist founding fathers of the Flemish movement. Because no monograph was available about Orangism, this group could not be placed in a wider context. However, this is now possible due to the publication of such a study. The study demonstrates that the 'language lovers' were only the poor relatives of a movement, which consisted of several thousands of opponents. They did not amount to much in numbers nor in politics and neither did they contribute much to counterrevolutions or a strong opposition movement in the press. As people active in literature they were caught between their loyalty to King William I and the regime from which they received a lot of support until the revolution of 1830 on the one hand and their concern to keep their jobs also after 1830 and their wish to be able to continue to publish in Dutch, even when this language now longer had an official status, on the other hand. This yawning gap induced most of them to a pragmatic private Orangism that led them under the leadership of Jan Frans Willems to look to the Belgian government of Leopold I to deal with internal conflicts and resistance from the Orangist movement, but which also led to a revival of literary activities. It was only after the decline of the political Orangist movement had begun after 1839 that they renewed their contacts with the Orangists and then the most intransigent amongst them supported the Flemish opposition movement. This occurred both in Ghent and in Antwerp. Together they then evolved into a nostalgia cult. The Orangist 'language lovers', however, had already attempted before 1839 to develop closer ties to the North. They continued to fight for this during the 1840's and the first Congresses of 1849-1850 became their crowning glory, allowing them to make a major contribution to the lingo-cultural cooperation, which has developed since then between Flanders and the Netherlands.
